

Чернецький О.Л.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Характеризується словникове та наукове тлумачення терміну «дисципліна»; визначаються види дисципліни та дисциплінарних відносин, а також умови забезпечення дисципліни в органах внутрішніх справ.

Ключові слова: дисципліна, органи внутрішніх справ.

Працівники органів внутрішніх справ, під час виконання службових завдань перебувають на очах у людей, які переважно по їх поведінці судять про характер та ефективність державної правоохоронної діяльності в цілому. Тому кожен працівник системи МВС України має стати взірцем дисциплінованості. Разом з тим рівень дисципліни в органах внутрішніх справ ще залишається досить низьким, хоча завдяки вжитим заходам останніми роками його і вдалося дещо стабілізувати.

Питання забезпечення дисципліни в органах внутрішніх справ були предметом наукових досліджень М.І. Ануфрієва, В.П. Ворущило, В.В. Гуріна, Д.О. Кобяїна, П.Б. Кошля, В.В. Маркова, Р.С. Мельника, О.П. Нагорного, О.Ю. Сивяської, А.А. Стародубцева та багатьох інших науковців. Але, приймаючи до уваги складність досліджуваної проблеми вона ще залишається дуже актуальною.

Метою цієї статті є уточнення теоретичного поняття, змісту та значення дисципліни в органах внутрішніх справ. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: охарактеризувати словникове та наукове тлумачення терміну «дисципліна»; визначити види дисципліни та дисциплінарних відносин; визначити умови забезпечення дисципліни в органах внутрішніх справ.

Дисципліна у перекладі з латинської означає «суворий порядок», організація. Вона виявляється у ретельному виконанні соціальних принципів і норм поведінки, у звичці до порядку, дотримання законів і підпорядкування власного інтересу інтересам організації [1, с.257]. У словнику української мови дисципліна визначена як «твердо встановлений порядок, розпорядок дотримання якого є обов'язковим для всіх членів даного колективу» [2, с.758].

Термін «дисципліна» в науковій літературі трактується по-різному. Дехто з науковців у поняття «дисципліна» виключає, з одного боку, форму суспільного зв'язку між людьми в процесі сумісної праці. З іншого — підпорядкування усіх працівників загальному порядку праці, дотримання ними встановлених правил поведінки під час трудового процесу. Комплексний характер проблем дисци-

пліни передбачає необхідність залучення до її вивчення вчених різних наук — права, економіки, соціології, менеджменту, соціальної психології.

Слід зазначити, що на даний час немає загально визнаного поняття дисципліни. Дисципліну визначають як: форму зв'язків між людьми, міру забезпечення організованості і порядку; співвідношення поведінки людини з нормою суспільного життя; порядок поведінки людей відповідно до соціальних норм права і моралі тощо. Наприклад, на думку, О.В. Крушельницької та Д.П. Мельничука, дисципліна — це певний порядок поведінки людей відповідно до норм права і моралі, що склалися у суспільстві чи організації, сукупність дій та вчинків особистості, спосіб її життя [3, с.196]. В.І. Шкатула визначає дисципліну як суспільні відносини, які складаються з приводу дотримання соціальних і технічних норм, правил поведінки в сім'ї, організації, суспільстві, державі [4, с.15]. В.М. Манохін, розкриваючи зміст дисципліни, підкреслює, що вона полягає у точному й неухильному виконанні державними організаціями, працівниками та службовцями, громадськими організаціями і громадянами встановлених державою правил та конкретних принципів в процесі практичного здійснення державних завдань і функцій [5, с.11].

Отже, всі визначення дисципліни, як правило, характеризують певну її сторону або певний її вид. Коли говорять про дисципліновану людину, то перш за все відзначають рівень виконання нею своїх обов'язків, тобто розглядають виконану дисципліну.

Родовою ознакою дисципліни є порядок — сукупність правил поведінки, дотримання яких вимагається від людини. В дисципліні виділяють дві сторони: об'єктивну — це порядок, без якого не може існувати організація; суб'єктивну — виконання обов'язків, дотримання прав. За способом підлеглості дисципліна класифікується на примусову і добровільну.

Об'єктом дисциплінарних відносин є поведінка людини, яка може бути: активною, коли працівник виконує свої обов'язки, використовує свої права і проявляє більшу активність, ніж це передбачено нормою, виходячи із принципу: дозволено все, що не заборонено; правомірною — виконання обов'язків, використання прав; нестандартною (відхилення або невиконання обов'язків, перевихнення прав і т.д.).

Дисциплінарні відносини поділяються на чотири види: охоронні, заохочувальні, виховні та організаційні. Так, охоронні відносини виникають при наявності одного з двох юридичних фактів: невиконання обов'язків, пересихнення права, що приносить шкоду іншій людині. Сторонами охоронних відносин виступають адміністрація, громадські організації, які наділені владою, та працівники. Основою цих відносин виступає право і обов'язок застосовувати до порушників певну міру впливу. Заохочувальні відносини ґрунтуються на застосуванні засобів мотиваційного характеру. Виховні відносини — це права й обов'язки адміністрації щодо виховання працівників на принципах перекопання, підвищення рівня освіти, формування особистості, її світогляду, удосконалення фізичного розвитку працівника. Організаційні відносини — це відносини з питання зміцнення і підтримки бажаних дисциплінарних відносин за допомогою визначення прав, обов'язків і міри відповідальності працівників.

Правовий інститут дисципліни включає різні її види: державну, трудову, службову та інші [3; 6]. Так, державна дисципліна передбачає порядок відносин, які встановлені державою, згідно з якими всі державні органи, організації, посадові особи і громадяни зобов'язані виконувати покладені на них завдання й обов'язки.

Трудова дисципліна — це форма суспільних зв'язків людей у процесі виконання трудових функцій, з обов'язковим підпорядкуванням учасників певному розпорядку. Дисципліна вводить особистість у певний стереотип поведінки, що прийнятний і підтримується даним колективом. Отже, трудова дисципліна — це виконання кожним працівником своїх функцій і обов'язків, дотримання встановлених вимог, правил та відповідальність за їх виконання.

Як правило виділяють три види трудової дисципліни: виконавчу, яка полягає у чіткому виконанні кожним працівником своїх обов'язків, без прояву ініціативи та активності; активну — дотримання прав при виконанні обов'язків, де працівнику надається можливість активно користуватись своїми правами; самодисципліну, яка полягає у виконанні своїх обов'язків, можливості проявлення активності, реалізації своїх прав на основі самоуправління [7, с. 12].

Забезпечення трудової дисципліни починається з точного визначення кола обов'язків кожного працівника. Ці обов'язки встановлюються правилами внутрішнього трудового розпорядку, посадовими положеннями та інструкціями, наказами і розпорядженнями. Відповідальність окремих категорій працівників закріплюється у тих сферах суспільного виробництва, в яких суворе додержання дисципліни має особливо важливе значення, і будь-яка дезорганізація службових відношень може викликати тяжкі наслідки.

Одним з видів державної дисципліни є службова дисципліна державних службовців, зокрема працівників органів внутрішніх справ. Службова дисципліна — це різновид дисципліни праці, вона складається в особливій сфері службово-трудова відносин, суб'єктами яких є державні службовці, зокрема працівники органів внутрішніх справ [8]. Диференціація службової і трудової дисциплін пов'язується перш за все з роботою цієї категорії працівників в органах держави на посадах, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих або консультативно-дорадчих функцій. Ознака виконання або дотримання нормативно передбачених обов'язків і здійснення наданих прав складають сутність як трудової так і службової дисципліни. Але сама робота в державному органі і виконання названих функцій обумовлює наявність третього елементу, що характеризує дисципліну державних службовців, це дотримання передбачених законами та іншими нормативними актами заборон і встановлених обмежень при вступі та проходженні державної служби.

У науковій юридичній літературі не має єдності точок зору вчених щодо сукупності норм, регламентуючих службову дисципліну. Деякі автори у якості таких розуміють норми, що регулюють умови і форми безпосереднього впливу адміністрації державного органу на порушника службової дисципліни [9, с. 87]. Інші виокремлюють приписи, які безпосередньо пов'язані з правовою оцінкою поведінки службовця під час виконання службових обов'язків [10, с. 48]. Є й така категорія дослідників, які мають на увазі норми, що встановлюють службові обов'язки державних службовців і передбачають відповідальність за неалежне їх виконання [11, с. 19].

Деяко з науковців вважає необґрунтованим розгляд службової дисципліни як особливого виду державної дисципліни. Люди, навпаки, вважають службову дисципліну одним з різновидів державної дисципліни [12, с. 67]. Останню позицію підтримуємо і ми, так як виділення службової дисципліни серед інших видів державної дисципліни обґрунтовується тим, що до державних службовців встановлюються підвищені вимоги, як на службі, так і поза службою, передбачаються певні заборони та обмеження (наприклад, зайняття підприємницькою діяльністю, участь у страйках тощо).

На нашу думку, службова дисципліна стосується особливої категорії працівників — державних службовців, вона пов'язана із спеціальною сферою службово-трудова відносин. Службова дисципліна є підвидом державної дисципліни у тому сенсі, що остання полягає у точному і неухильному виконанні усіма учасниками суспільно-правових відносин «встановлених державою правил і конкретних принципів стосовно практичного здійснення державних завдань і функцій» [13, с. 245]. Звідси характерна ознака державної дисципліни полягає у тому, що одним з учасників відносин завжди є держава в обличчі того чи іншого державного органу (посадової особи). Виходячи з означеного, слід вказати, що сутність службової дисципліни може бути з'ясована лише на підставі визнання її комплексного характеру, що передбачає розгляд останньої не тільки як сукупності правових приписів, які встановлюють посадові права, обов'язки і обмеження державних службовців, але й фактичної поведінки при виконанні останніми посадових повноважень, іншими словами — в об'єктивному і суб'єктивному сенсах.

З огляду на комплексний характер службової дисципліни, багатоманітність відповідного соціально-юридичного явища, є сенс зазначити, що сукупність норм, регламентуючих службову дисципліну, повинні складати різні за змістом правові приписи. Вони встановлюють не тільки права, обов'язки та обмеження в сфері державної служби, але й визначають методи забезпечення її належного проходження, регламентують заходи заохочення і заходи впливу на державних службовців за невиконання чи неалежне виконання останніми службових обов'язків або порушення юридично окреслених обмежень. Ці норми утворюють особливий правовий інститут службової дисципліни, а їх система характеризує об'єктивну сторону явища «службова дисципліна».

Таким чином, службову дисципліну доцільно визначити як правовий режим, який безпосередньо полягає в правильній реалізації наданих прав, точному виконанні обов'язків, а також в неухильному дотриманні нормативно встановлених загальних і спеціальних обмежень.

Відповідно до ст. 1 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ [14] службова дисципліна — це дотримання особами рядового і начальницького складу Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Приписи працівника органів внутрішніх справ України.

Дослідження поняття дисципліни працівників органів внутрішніх справ, яке міститься у ст. 1 Дисциплінарного статуту, дозволило запропонувати деякі уточ-

нення. Так, у цій статті визначено, що дисципліна полягає в дотриманні порядку і правил, установлених також і наказами начальників органів внутрішніх справ, що видаються у межах їх повноважень. Вважаємо, що дисципліна полягає у виконанні наказів начальників, але тільки тих, що не суперечать чинному законодавству та підзаконним нормативно-правовим актам. Отже ч.1 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ необхідно доповнити такими словами «і не суперечить чинному законодавству та підзаконним нормативно-правовим актам.»

Обов'язки осіб рядового і начальницького складу щодо дотримання службової дисципліни передбачені ст.7 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ. Більш того, обов'язки працівників органів внутрішніх справ щодо дотримання дисципліни передбачено в Етичному кодексі працівника органів внутрішніх справ України.

Таким чином, до умов забезпечення дисципліни в органах внутрішніх необхідно віднести: виховання у осіб рядового і начальницького складу високих моральних і ділових якостей, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків; вироблення високого професіоналізму; забезпечення додержання законності і статутного порядку; повсякденну вимогливість начальників до підлеглих, контроль та нагляд за їх службово-трудовою діяльністю; постійну турботу про них, виявлення поваги до їх особистої гідності; забезпеченням гласності та об'єктивності під час проведення оцінки результатів службової діяльності; забезпеченням соціальної справедливості та високого рівня соціально-правового захисту; вміле соціалізації і правильне застосування засобів заохочення, переконання та примусу.

Список літератури:

1. Ануфрієв М. І. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник / Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Ярмиш О.П. — Х: Ун-т внутр. справ, 1999. — 369с.
2. Повний глумачний словник Української мови в 4 томах. / укл. Ярошенко В.В., Сліпучко О.М. — К.: Аконіт, 1998. — Т. 1. — 910 с.
3. Крушельницька О.В. Управління персоналом: Навчальний посібник. / Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. — К., «Кондор», 2003. — 296 с.
4. Шкатулла В. И. Кадровая политика в современных условиях / Шкатулла В. И. - Ч. 3. // Библиотека журнала «Кадры». — 1995. — № 47. — С. 14-19.
5. Манохин В. М. Государственная дисциплина в народном хозяйстве / Манохин В. М. — М.: Юрид. лит., 1970. — 218с.
6. Осовська Г. В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник / Осовська Г. В., Крушельницька О. В. — Житомир: ЖГП, 2000. — 304 с.
7. Горницкий А.А. Государственная дисциплина / Горницкий А.А. — К.: Политиздат, 1989. — 132с.
8. Ануфрієв М. І. Управлінські шляхи зміцнення дисципліни в органах внутрішніх справ (соціолого-правові аспекти): дис... канд. юр. наук: 12.00.07 / Ануфрієв Микола Іванович. — Харків, 1998. — 171 с.
9. Симорот З. К. Применение законодательства, регулирующего дисциплину труда рабочих и служащих / Симорот З. К., Мацюк А. Р., Монастырский Е. П., Данченко Н. И. — К.: Наукова думка, 1980. — 242с.

10. Пятков А. В. Укрепление трудовой дисциплины (правовые вопросы) / Пятков А. В. — М.: Наука, 1979. — 168 с.
11. Гавриленко Д. А. Дисциплина в советском государственном аппарате и организационно-правовые средства её обеспечения / Гавриленко Д. А. — Минск: Наука и техника, 1979. — 152с.
12. Ямпольская Ц. А. Административно-правовые вопросы управления государственной дисциплины / Ямпольская Ц. А., Шорина Е. В. — М.: Изд-во МГУ, 1995. — 184 с.
13. Советское административное право / под ред. В. М. Манохина. — М.: Юрид. лит., 1977. — 514с.
14. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р., № 3460-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 29. — Ст. 245.

Чернецкий О.Л. Условья обеспечения дисциплины в органах внутренних дел. — Статья.

Характеризуется словарное и научное толкования термина «дисциплина»; определяются виды дисциплины и дисциплинарных отношений, а также условия обеспечения дисциплины в органах внутренних дел.

Ключевые слова: дисциплина, органы внутренних дел.

Chernetsky O. L. Conditions of maintenance of discipline in law-enforcement bodies. — Article.

Characterized dictionary and scientific interpretations of term «discipline»; determined types of discipline and disciplinary relations, and also terms of providing disciplines are in organs internal affairs.

Keywords: discipline, law-enforcement bodies.

УДК 349.2

Амелічева Л.П.,

канд. юрид. наук,

Донецький державний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРАВА ПРАЦІВНИКА НА БЕЗПЕКУ ПРАЦІ

У статті висвітлюються деякі семантичні тотожності, взаємозв'язаності правових категорій, близьких за змістом із поняттям «безпека праці», відповідно до правил термінологічної уніфікації в юридичній техніці. Проведено дослідження багатфакторних та комплексних категорій, у склад яких входить визначене поняття.

Ключові слова: лексика трудового права, семантична тотожність понять, безпека праці, термінологія права працівника на безпеку праці.